

מאמרי הגות וצפונות כפרד"ס התורה בעמק הפרשה

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ג

פרשת ויגש

מתגוששים – נגשו להתגבש לגוש אחד

"וַיִּגַש אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבַדְךָ דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹד בְּפָרְעָה"¹.

כך מתאר המדרש את מפגש יהודה ויוסף:²

'כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו'³ – 'פי הנה המלכים נועדו' – זה יהודה ויוסף. 'עברו יחדיו'. – זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה, 'המה ראו פן תמהו' – 'ויתמהו האנשים איש אל רעהו'.⁴ 'בקהלו נחפזו' – ולא יכלו אחיו... 'רעהה אחרתם שם' – אלו השבטים, אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו, יאה למלך מתדיין עם מלך. ויגש אליו יהודה – 'אָתָּה בְּאָתָּה יִגְשׁוּ'⁵ – זה יהודה ויוסף, 'וְרוּחַ לֹא יָבֹא בִּינֵיהֶם' – אלו השבטים, אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו, אנו מה איכפת לנו".⁶

הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, אחד מתמלא עברה על חברו, מתגוששים ומתנגשים, חשים ולא מחשים, שני המלכים, יוסף ויהודה, פותחים בויכוח סוער אודות בנימין, ודרכו גולשים ומסתעפים לנושאים שונים, החובקים עולם בעבר הווה ועתיד, עד שבסופו של דבר אומר להם יוסף:⁷ 'גשו נא אלי ויגשו'.

כך שכל נושא הפרשה הוא כשמה – לגשת אחד לשני, להתפייס אחר ההתגוששות. וזה מזכיר את הביטוי בו השתמש יצחק לפני שבירך את יעקב: "גשה נא ואמשך בני".⁸

בהמשך הפרשה אנו קוראים שיוסף מזמין את אביו לשבת בארץ גשן, והוא נעתר לבקשתו: "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה, ויבאו ארצה גשן. ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה..."⁹ ושם ישבו בני ישראל לאחר תיקון האחוה, כגוש אחד בלב אחד. המילה

¹ בראשית מד, יח.

² מדרש רבה בראשית פרשה צג פסקה ב.

³ תהלים מח, ה.

⁴ בראשית מג.

⁵ איוב מא, ח.

⁶ איכפת לנ"ו, גימטריא זה"ו ביסוד מלכו"ת, עם הכולל.

⁷ בראשית מה, ד.

⁸ בראשית כז, כא. וכתוב ב'שער הפסוקים', שהמילים גשה נא ואמשך בני האתה, ראשי תיבות 'גנובה', כי נצנצה בו רוח הקודש שהברכות גנובות מעשו. והופעה זו כסדר הינה היחידה בכל התנ"ך, ואין סופי תיבות 'גנובה'. 'נפלאות מתורתך' לרב מרדכי ארן שליט"א ערך 'גנובה'.

⁹ לשון ה'דעת זקנים מבעלי התוספות' על בראשית מו, כט:

"ויעל לקראת ישראל – פירוש, עליה היתה לו, על שהלך לקראת אביו לכבדו. דבר אחר, לכך נאמר 'ויעל', לפי שארץ גשן גבוהה מארץ מצרים, לפי שהיא עומדת בגבול ארץ ישראל, שנאמר (יהושע טו, נא): 'וַיִּגְשׁוּן וַיִּחַלְצוּ וַיִּגְלֶה'. ולפי שהלך יהודה בשביל אביו אצל יוסף להורות לפניו גשנה, זכה ונפלה בחלקו. וגשן נתן פרעה לשרה אמנו, ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו בה מצרים". ומקור דבריהם ממדרש, וכמו שכתב גם בספר 'אגרא דכלה' – קסת, א:

'ואת אחיך ישבו בארץ גשן' (בראשית מז, ו). 'ואת אחיך' – שנים במסורה. זה, 'ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם' (שמואל א יז, יח). הוא רמז מה שכתבו חכמי האמת, בעבור זה השתדלו לישב בארץ גשן, כדי שתהיה ישיבתם בשלום ולא ישתקעו חס ושלום בטומאת מצרים, ערות הארץ, כי פרעה בעת שלקח את שרה, נתן לה

להערות, תגובות ולהפצה: moshebatzri@gmail.com מופץ חינם

לעילוי נשמת מרת אמי מורתי הרבנית סימה בת צביה בצרי ע"ה

'גוש' משמעה רגב עפר, שגרגיריו קרבו יחד ונהיו לחתיכה אחת.¹⁰

יהודה ויוסף – וטעמי המקרא

מה היתה עיקר מחלוקתם של יהודה ויוסף, וכיצד נתרצו זה לזה?

יש להקדים לכך ביאור מה טיבם של שני הכוחות הללו, שמהם יוצאים משיחים, משיח בן דוד ומשיח בן יוסף. במה הם שונים במהותם, ובפרט שתיקון העולם תלוי בהתקרבותם של יוסף אל יהודה, ויהודה אל יוסף.¹¹

יש לשים לב שבויכוח ביניהם יש יחס שוה, כנרמז במילים הראשונות של הפרשה: 'ויגש אליו יהודה', סופי תיבות שוה¹², והדבר בא לידי ביטוי גם בטעמי המקרא.

יהודה מתאר בפני יוסף את השתלשלות המאורעות, כדי לנתח את המצב איך הגיעו למלחמת עולם, ולפערים כה קוטביים, והוא פותח בתחילת דבריו בתיאור:

וְנֹאמַר אֶל-אֲדֹנָי יִשְׁלַנּוּ אֹב זָקֵן וְיֵלֵד זָקֵנִים קָטָן וְאֶחָיו מֵת וַיּוֹתֵר הוּא לְבָדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אָהָב. וְתֹאמַר אֶל-עֲבָדָיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֶשְׁיֵמָה עֵינַי עָלָיו.

וְנֹאמַר אֶל-אֲדֹנָי לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֲזֹב אֶת-אָבִיו וְעֲזֹב אֶת-אָבִיו וּמָת.

וְתֹאמַר אֶל-עֲבָדָיךָ אִם-לֹא יֵרֵד אֶחֱיֶיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפְּנוּ לְרֵאוֹת פָּנָי.

יש כאן ארבעה פסוקים הפותחים בתיאור הדיאלוג שהיה. כנגד 'ונאמר' מופיע 'ותאמר'. הטעם 'תרין קדמין' ככולם שוה. כאומר, לכל שאלה ששאלת, קיבלת מענה הולם. יש בתשובה שענינו לך, תשובה מספקת כדי להשביע את רצונך.¹³

'תרי קדמין' - היינו 'תרי' – שנים, 'קדמין' - שרוצים להתקדם האחד לקראת רעהו. והדרך להתקדמות היא להקדים את הזולת, לחשוב מה הוא רוצה ומה באמת מציק לו, ובנוסף לכך יש לשחזר את העבר הקודם כדי להבין מה שורש הבעיה, ומאיזו נקודה נפרדו דרכיהם.

יש הקוראים לטעם זה 'שני פשטין', היינו שעל שניהם להתחיל לדבר בפשטות, ולפשט את הדברים בלי להתלהם. לעזוב את סבך הויכוחים הממושכים וחילוקי הדעות.

יש ללמוד מיהודה כיצד לנהל הידברות ראויה, גם אם היא קשה, ללבן כל דבר לאשורו, ולסיים

בכתובתה ארץ גשן לאפותיקי ולערבון (פרקי דרבי אליעזר פרק כו), אם כן קנה ארץ קצת מה איכות קדושה, וגם נעשה ארץ גשן כעין חפץ של מצוה, במה ששרה לא רצתה ליקח מדינה שלימה, רק התפללה שיצילה השם יתברך, נמצא ארץ גשן מסוגל ביותר למדת שלום, הוא ברית קודש, שלא ישתקעו בטומאת מצרים, להיות שניתן לשרה אמנו בערבון. וזהו שכתוב: 'ואת אחיך ישבו בארץ גשן', 'ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם'.

'ארץ גשן' מוזכרת בפרשה שבע פעמים, ופעמיים נוספות כתוב 'גשנה'. ובתורה בכללות נזכר ארץ גשן עשר פעמים, ובסך הכל עם 'גשנה' י"ב פעמים, ששם נתאחדו י"ב השבטים. ובספר יהושע, נזכר גשן שלוש פעמים, וביחד הם ט"ו, כמנין שם י"ה השורה על השבטים, כמו שכתוב: 'שבטי יה עדות לישראל', ונאמר: 'עדות ביהוסף שמו'. ו'גשנה' בגימטריה - 'נח"ש', שהוא מקום שמירתם כנגד הנחש.

¹⁰ כמו שנאמר באיוב ז, ה: 'לבש בשרי רמה (כתיב גיש קרי): וגוש עפר'. ובאבן עזרא שם פירש, שהוא מן 'נגששה כעורים'. הרי שגישוש מלשון גוש, והשורש 'נגש' יסודו בשער 'גש'. וכך 'גש' הוא להיפך מן 'גט' שעניינו פירוד. וכן המילה הקרובה 'גשם', פירושה שהאדים קרבו והתעבו והתגשמו לגשם.

¹¹ כאמור בהפטרה מנבואת יחזקאל פרק לז, ויחזקאל בגימטריה יוס"ף, ויש לו שייכות עמו, ולכן שמו בעל שש אותיות, וספרו מתחיל באות ו. ראה המאמר על יחזקאל ב'שם ונשמה'.

¹² רבנו אפרים ובעל הטורים.

¹³ ועיין ברמ"ק (בפרדס רמונים בשער הטעמים שער כט פרק ג) בטעם קדמא שהוא בתפארת, (ולא הזכיר תרין קדמין שהוא בעצם קדמא כפולה). וגם כאן הויכוח נסוב מסביב ליעקב, ולכן יש גם תרין קדמין במילים 'יש לנו אב זקן'.

כל דיון, וכוח וקטטה, על ידי חזרה לנקודת המוצא, לברר כיצד הגיעו למצב בו גבה ההר ביניהם,¹⁴ ממה התחילו חילוקי הדעות, ומכח מה נבע הריחוק בעמדות השונות.

כמו כן יש לתת את הדעת שלא להיגרר בלהט הויכוחים להעמקת הפערים, והבאת מצב שכבר אין דרך חזרה. ישנם דברים שצריך לאמרם בחשאי באופן אישי שלא ישמעו אחרים, כדי לשמור על כבוד הזולת ולאפשר לצד שכנגד לרדת מהעץ בלי להפגע. כמו שיהודה ניגש לדבר באזניו בלי שישמעו אחרים.¹⁵

האריה והשור – מן הכח אל הפועל

הסמל של יהודה – אריה מלך החיות.¹⁶ יש לו מתכונותיו של הארי הנאזר בגבורה. יוסף לעומתו נמשל לשור – המלך בבהמות,¹⁷ 'בכור שורו הדר לו',¹⁸ המצטיין בכח רב, ובנטילת עול הבאה לידי ביטוי בחרישה בשדה. ככתוב: **19** "וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכַח שׁוֹר".

כוחו של השור בא לידי ביטוי בהכנת הדברים, בחרישה וזריעה, בהכנת היסודות והתשתית, הוא בבחינת ההילוך הראשון שיש בו יותר כח ופחות מהירות, ואילו כוחו של האריה הקליל וגמיש יותר מן השור, שהוא ממין חיה ולא ממין בהמה, הוא בגמר הדבר, כמו שנאמר בסיום המצוה 'וגיבור כארי'²⁰, כלומר, להוציא את הדבר מן הכח אל הפועל ולהביאו לידי גמר. וכך תכונתו של

¹⁴ מקור הביטוי בחולין ז, ב גבה טורא בינייהו. הפריד הר ביניהם. יש המדקלמים ביטוי זה בלי להבין את משמעו, וכותבים בכתב תביעה 'גבא טורא בין הצדדים'. גבא בא', ושור במקום הר.

¹⁵ ראה אור החיים שלושה טעמים מדוע התקרב וניגש אליו, הן לטובתו והן לטובת יוסף.

¹⁶ חגיגה יג, ב.

¹⁷ חגיגה שם.

¹⁸ דברים לג, יז.

¹⁹ משלי יד, ד.

²⁰ אבות ה, כ. ועל פי פירוש מהר"ל שהוא כנגד ארבעה שלבים במצוה, לפני קיום המצוה צריך **עזות הנמר** שלא יבוש מפני המלעיגים אליו, ולפני המצוה יגש אליה בזריזות ו**בקלות כנשר**, שזריזין מקדימין למצוות, ובעת קיום המצוה יעשנה **זריזות כצבי**, ויתגבר **כארי** לסיימה עד סופה, שאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה. ואמנם כתוב בתחילת השלחן ערוך אורח חיים, שיתגבר כארי לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר, ומשמע שמדובר לפני המצוה, אך אפשר לפרש שההתגברות היא לקום משנתו ולסיים תנומתו, שטבע האדם להמשך אחר המצב הקיים והנעים, וכח ההתגברות הוא להתנתק מהמצב הקיים, לעבור למצב שונה, למה שצריך לעשות. ובקימה בבוקר זה שייך גם לפני קיומה, וכמו שאמרו במדרש רבה (בלק כ, כ) 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא' – עומדין משנתם כאריות.

וכתב ה'מגלה עמוקות' פרשת אמור: פרט ד' דברים בעבודת הבורא יתברך. ולמה נקבו בלשון 'רצון אביך שבשמים', היה לו לומר רצון הקדוש ברוך הוא, מה שייך אביך שבשמים. וגם מה שייכות ליהודא בן תימא לזה המאמר.

והענין שיהודא בן תימא הוא בן יעקב, ועל כן נקרא 'תימא' אותיות 'אמיתי', והד' דברים הם נגד אותיות שם הוי"ה שהם 'י' – יראה, ה' – אהבה, ו' – תורה, ה' – מצוה, כמבואר בזוהר, ויהודה בן יעקב זכה שכל השם נרמז בשמו, כמוכא בגמרא (סוטה י, ב): יוסף קידש שם שמים בסתר, ניתוסף לו אות אחת 'עדות ביהוסף שמו', יהודה קידש שם שמים בפרהסיא, ניתוסף ונקרא כל השם בשמו, רק הד' משום סוד מדתו שהוא בן רביעי, או הוא במדת דוד, מלכות, רגל רביעי במרכבה, ונרמז כל אותיות השם בשמו.

ועל פי זה מבואר שלו נאה ולו יאה לומר מאמר זה, יהודה בן תימא רומז על ד' דברים אלו, תימא – נוטריקון: תורה יראה מצוה אהבה, הם ד' אותיות השם הנרמז בשמו, וכולם מצינו גבי יעקב, ועל כן פרט ד' דברים אלו בעבודת הבורא יתברך ואמר: 'עז כנמר' – נגד התורה, כמן שאמרו (ביצה כו): לא ניתנה תורה לישראל אלא מפני שהן עזין, כי התורה מתשת כוחו של אדם ולא הביישן למד, ואמר 'קל כנשר' – נגד האהבה (דברים לב, יא) 'כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף' רחמני על בניו, כן יהיה באהבת הבורא יתברך מצד טבעו. ו'רץ כצבי' נגד מצוה, כמו שאמרו (ברכות ו, ב): לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה, שנאמר (הושע יא, י): 'אחרי ה' ילכו'. וגבור כארי נגד יראה, שכן **אריה** אותיות **יראה**, גם גבורה גימטריה אריה ויראה. 'לעשות רצון אביך שבשמים' – נגד אבינו הראשון הוא יעקב שהיה יהודה בנו, ונקרא 'אבינו שבשמים', שהוא מידת תפארת, (מלכים א ח, לב) 'ואתה תשמע השמים'. ומצינו בו ד' מדות אלו כמבואר בפרשת ויצא: 'מה נורא המקום הזה' – על היראה, וכתוב: 'ויירא יעקב מאוד' – מפני הקדוש ברוך הוא, ותורה – 'איש תם יושב אוהלים' של שם ועבר, אהבה – בסוד: 'ויאהב יעקב את רחל' וכן (מלאכי א, ב-ג): 'אהבתי אתכם... ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי'. וכן מצוה – 'עם לבן גרתי' – ותרי"ג מצות

יהודה כמו שבירכו יעקב אבינו, שאפילו כשהוא בבחינת 'כרע רבץ'²¹ בזמן ירידה, הוא מתגבר ומתחזק ושוב עולה.

שני הכוחות הללו רמוזים בפסוק הראשון בפרשה 'ויגש אליו יהודה ויאמר' – סופי תיבות השור.²²
'אדני ידבר נא' – סופי תיבות ארי.²³

צדיק מעיקרו ובעל תשובה - יסוד ומלכות

שניהם מבטאים שתי קבוצות שיש בעם ישראל. מצד אחד יש את הצדיקים וחסידים מעודם, שאשרי ילדותם שלא ביישה את זקנותם,²⁴ ההולכים בתום וביושר מנעורם, ומסובלים בעול מלכות שמים תמיד. הם יציבים עם שתי הרגלים על הקרקע. איש לא יזיזם ממקומם, נטועים הם על מקומם כשור, ומצויינים ברצף והתמדה בטוב, בתום וביושר לאורך כל הדרך.

ומצד שני יש את אלו שאינם צדיקים ויראים מבטן ומלידה, אלא ירדו ועלו, טבלו ונסתפגו, התנגפו בארחות עקלקלות, ודרכם היתה דרך חתחתים שאינה סוגה בשושנים. הם עברו הרבה תלאות ומשברים עד שהתחזקו בקדושה, ונמנים עם קהל הבעלי תשובה. מצויינים הם בכך שבמקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד,²⁵ כי עשו כברת דרך ארוכה בהתחזקות, לאחר שכבר טעמו טעם חטא, והתאמצו יותר בפרישה.

יוסף שייך לספירת היסוד שמיסודו היה דבוק בקדושה. יש לו בסיס איתן ומוצק לבנות עליו בנין לתפארת. יהודה שייך לספירת המלכות, שאין לה מעצמה כלום, וכל כולה מה שמקבלת ונעשית כלי קיבול לאחרים.

שני הכוחות הללו היו בניגוד. מצד אחד יוסף חולם חלום שכולם באים ומשתחווים לו, ולו נאה ולו יאה המלוכה. צדיק מתהלך בתומו, וכל כוונותיו לשם שמים, לעשות נחת רוח ליוצרו ולעשות רצון בוראו.

כשהוא רואה איזה פגם באחיו, מיד רץ ומספר לאביו שיעמידם על חומרת הדבר ויתקנם. עומד הוא תמיד לימין החלשים והנדכאים הרואים עצמם במעמד נחות, כמו למשל בני השפחות, ומנסה להשליט סדר בענין. והזכות לשבט כפול נתנה לו, שהיה אמור להיות הבכור, כבנה של רחל, עקרת הבית, עיקר הבית.

מצד שני 'גור אריה יהודה', ירש ממעלות הבכורה את המלכות.²⁶ למרות שהוא רק הבן הרביעי, זכה למלכות עקב ההודיה, שהודה ונתגבר כלביא להודות בטעותו, וחזר בתשובה שלמה.

שני הכוחות הללו של יוסף ויהודה, צריכים זה לזה, ויונקים זה מזה. השלימות היא רק באחדותם, כשכל אחד מבין שאינו שלם מבלעדי חברו. אי אפשר לבנין בלא יסוד, ואין טעם ליסוד בלא בנין.

שמרתי. וכל אלו ד' נמצאים אצלו, וכן צוה את בניו ואת אחריו, כבמדרש פרשת ויחי, ועל כן אמר 'לעשות רצון אביך שבשמים' - הוא מדת יעקב שהיה חפץ באלו הד' דברים, ועל זה אמרו יעקב אמיתי, היו נרמזים בו אלו ד' דברים הנזכרים כאן בנוטריקון: אהבה מצוה תורה יראה.

²¹ בראשית מט, ט.

²² מגלה עמוקות.

²³ רבנו אפרים.

²⁴ ראה סוכה פרק ה משנה ד.

²⁵ ברכות לד, ב.

²⁶ המלכות נדדה עברה מראובן הבכור, שהיה צריך לקבל כתר כהונה וכתר מלכות, ואיבד אותם עקב פחז כמים, ונשאר כבכור רק לגבי חלקן בירושה. כתרים אלו היו צריכים לעבור לבן השני, לשמעון, ושמעון איבדן עקב הריגתו את אנשי שכם מבלי להתייעץ עם אביו. ואז התפצלו, הכהונה ניתנה לבן השלישי, ללוי, ששמר על תומתו ולא סגד לעגל, ולא חילל בריתו כזמרי בן סלוא הבא משמעון, ואילו המלכות עברה ליהודה. ראה על כך בהרחבה ב'שם ונשמה' עמוד שמ.

בויכוח זה, בשונה מכל דו קרב בו הצדדים מדממים בין אם מנצחים או מנוצחים, שניהם יצאו מנצחים, כי די היה בשתי המילים 'אני יוסף' לפזר את כל הערפילים ולהגיע לעמק השוה. כשיהודה ויוסף נועדים יחדיו, מתחברים יסוד ומלכות ועברתם עוברת עם היחוד הנוצר ביניהם, ואזי על ידי שלום זה שבין שני הפכים כאש ומים, מתבטלים כל הדינים.²⁷

ויכוח יוסף ואחיו

במדרש,²⁸ מתואר בהרחבה הויכוח שהיה בין יוסף לאחיו. זהו ויכוח מופלא החוצה גבולות זמן ומקום על ידי רוח קדשם ברמזים. יתכן שכל הטענות האמורות במדרש לא נאמרו בפירוש בפה על ידי כל אחד מן הצדדים, אלא אלו הבזקי מחשבה שעלו במוחם. וישנן טענות שבאופן שטחי נראות כתמוהות ובודאי מסתרות מאריהן כוונות נסתרות.

אמר לו יהודה ליוסף, תדע, שמתחלה לא באת עלינו אלא בעלילות.

בתחילה אמרת לנו 'מרגלים אתם', שניה אמרת - 'לראות את ערות הארץ באתם', שלישית - 'גביע גנבתם'. אני נשבע בחיי אבי הצדיק, ואתה נשבעת בחיי פרעה הרשע. אם אני אוציא חרבי מנרתיקה אמלא כל מצרים הרוגים.

אמר לו יוסף, אם תוציא חרב מנרתיקו, אני כורכו על צוארך.

אמר לו יהודה, אם אפתח את פי אבלע אותך.

אמר לו יוסף, אם תפתח פיך אני סותמו באבן.

אמר יהודה ליוסף, מה נאמר לאבא?

אמר לו, אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי.

אמר לו יהודה, דין שקר אתה דן אותנו.

אמר לו יוסף, אין לך דין שקר כמכירת אחיכם.

אמר לו יהודה, האש של שכם דולקת בלבי.

אמר לו יוסף, האש של תמר כלתך אני מכבה.

אמר לו יהודה, רותח אני ואין מהימן לי.

אמר לו יוסף, רוגזך אנא שובר.

אמר לו יהודה, עכשיו אני אצא ואצבע כל שווקים שבמצרים בדם.

אמר לו יוסף, צבעים הייתם מימיכם, שצבעתם כתונת אחיכם בדם, ואמרתם לאביכם 'טרף טרף'.

כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים, אמר יוסף בלבו, מוטב שאתודע להן ואל יחריבו את מצרים.

²⁷ ראה זוהר ויגש רו, ב.
²⁸ תנחומא ויגש פרק ה.

יוסף - מוסיף והולך, יהודה – הודאה ותקומה

לכל אחד נסיון שונה.

לאילו שנולדו בקדושה בסביבה טהורה, והם בבחינת יוסף, הנסיון הוא להחזיק בקדושה בצורה יציבה ולא לשקוט על השמרים, אלא להיות בבחינת מוסיף והולך מדרגה לדרגה בלי לעשות את הדברים מצוות אנשים מלומדה.

והנסיון של אלו שהם בבחינת יהודה, להתחזק ולקום לאחר כל נפילה, להחזיק בקשרי מלחמה, שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי הבעל תשובה סבוך באין סוף נסיונות וקשיים, ומסוכסך עם עצמו ועם העולם, ועיקר עבודתו להחזיק מעמד ולגשת אל האלוקים מתוך הערפל.

וכמו שמסביר רבי פנחס מקוריץ, את פשר ירידתו של יהודה לקחת לו אשה לאחר המכירה, ואז הקדוש ברוך הוא בורא אורו של משיח,²⁹ כי לאחר מעשה המכירה הורידוהו אחיו מגדולתו ועשה תשובה, והתחיל מנקודת האפס, להתחיל את התורה מחדש בקיום כל פרטיה ודקדוקיה, והתחיל לקיים את המצוה הראשונה בתורה, מצות פריה ורביה.

הללו שהם מבחינת יוסף, צריכים להכיר בתעצומות הנפש של בעלי התשובה, ולכבדן בלב ונפש על העוז והגבורה, ובעלי תשובה צריכים להכיר בעוצמת היציבות של אלו שהם בבחינת יוסף, שלא שינו דרכם ולא הלכו לרעות בשדות זרים, ואשרי ילדותם שלא ביישה את זקנותם, ובאחדות זו מתרבה האורה באומה.

רחל ולאה

שורש ענין זה כבר היה באמם של יוסף ויהודה. 'לאה' אמם של בעלי תשובה, שבכתה שלא ליפול בחלקו של עשו,³⁰ כמו בעל תשובה שצריך להתחנן תמיד שלא ליפול ברשת הטומאה, ולכן דוקא בניה עברו טלטלות קשות שהוציאו מגדר הקדושה, כשמעון ולוי בשכם, וראובן שרצה להרחיב רגל הקדושה, ואיבד בשל כך את הכהונה והמלכות,³¹ ועסק שנים רבות³² בתשובה בשק ותענית.³³

²⁹ מדרש רבה בראשית פרשה פה פסקה א :

רבי שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כט, יא) : 'כי אנכי ידעתי את המחשבות' - שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקדוש ברוך הוא היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח. 'ויהי בעת ההיא וירד יהודה' (ישעיה סו, ז) 'בטרם תחיל ילדה' - קודם שלא נולד משעבד הראשון - נולד גואל האחרון. 'ויהי בעת ההיא' מה כתוב למעלה מן הענין, 'והמדנים מכרו אותו אל מצרים'.

³⁰ בראשית רבה ע, טז: 'ועיני לאה רכות' - רכות מבכיה, שהיו אומרים, כך היו התנאים, הגדולה - לגדול, והקטנה - לקטן, והיתה בוכה ואומרת: יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע.

וראה עוד בזהר שמות כט, ב.

³¹ בראשית רבה צד, ח.

³² ראה מדרש הגדול.

³³ בראשית רבה פה, א. במדבר רבה יג, יז.

וכן פרשת יהודה עם תמר, כי לאה מייצגת את בחינת הבינה,³⁴ ממנה דינים מתעוררים,³⁵ ומשם נמשכת בחינת התשובה, ככתוב:³⁶ 'ולבבו יבין ושב ורפא לו'.³⁷

ואילו רחל אמם של שלומי אמוני ישראל, הדומים בבחינתם לבנימין, שגדל בבית יעקב ולא יצא אף לרגע ממחנה הקדושה, ובכך הוא משתווה ליוסף שמרגיש שהוא חלק ממנו, וכן יוסף הבן המועדף עד רגע המכירה.

ולכן כל אותם שבע עשרה שנה שהיה יוסף עם יעקב, מלידתו ועד מכירתו, היה ליעקב נחת ממנו, כי כשהיו ביחד ודומים כל כך אחד לשני בכל מה שעבר עליהם, יעקב היה רגוע. והיה אך יצוא יצא יוסף, וחשב יעקב שטרוף טורף יוסף, נסתלקה ממנו השכינה, והיה שרוי בצער עצום. האות ו' של יוסף קשורה לאות ו' של יעקב, וכשזה בצער וחסרון גם זה בצער ובחסרון.³⁸

ושוב קיבל יעקב פיצוי על אותם שבע עשרה שנה, וחיה במצרים שבע עשרה שנה בטובה, כשיוסף ניצב מולו בעמידה איתנה אפילו כשהם שורים במקום מטונף בשיא הזוהמה, מקום גילולי מצרים, כי הצליחו לעמוד עמידה איתנה, וקיוו שיצאו ממצרים ואז יגמר התיקון, ויעברו מגלות לגאולה שלימה.

³⁴ ראה זוהר שמות כט, ב. ובענין אמירת תיקון רחל בשנת השמיטה ב'סוד ישרים' - חלק א, שאלה יא: 'בענין שנה השביעית היא שנת השמיטה, שכתב הגאון מהריט"א ז"ל בפסק שלו שהביאו באמת ליעקב, בריש קונטרס שפת אמת, בענין הכוונות שכתב וזה לשונו, גמרנו בדעתינו בהצטרפות טעם זה, לכוין בכל תפילת שחרית כסדר כל השנים ובקריאת שמע של ערבית, ולא לכוין בתפילת העמידה דמנחה ודערבית. וכל זה הוא לדידן דיתבינן בירושלים, דיש לנו איסור עבודת הארץ בשביעית, אבל כל הדריים בחוץ לארץ דמעיקרא אין להם איסור שביעית כלל אפילו מדרבנן, לא שייך כל זה, וכן שמענו מפי מוה"ר הרש"ש ז"ל, על מה ששאלוהו ענין שביעית מעיר אומיר יכוננה עליון אמן, והשיב דלכל הדברים נגרר האדם אחר המקום שהוא דר שם, וכיון דמצות שביעית אינה נוהגת בחוץ לארץ לא שייך דבר זה, והיה מביא קצת ראייה לזה מה ששמענו מפיו, עד כאן לשונו. וצריך להבין דבר זה, נהי דבחוץ לארץ אין להם מצות שביעית, מכל מקום למה ישתנו בסדר הכוונות וכיוצא מבני ארץ ישראל, מאחר שזה השינוי של הכוונות וכיוצא שיש בין השביעית לבין שאר השנים הוא בא מחמת העילוי הנעשה במלכות ועולמות שלה למעלה, אם כן מן הראוי שגם אנשי חוץ לארץ יהיו שוים לאנשי ארץ ישראל בעניינים אלו, וכי יש עולמות בפני עצמם לאנשי חוץ לארץ, הלא כל הכוונות והתפילות של אנשי ארץ ישראל ושל אנשי חוץ לארץ עולים למקום אחד.

וראה עוד שם באורך שכיון שתיקון רחל תלוי במעמד המלכות, לכן יש חילוק בין יושבי ארץ ישראל ליושבי חוץ לארץ.

³⁵ זוהר בראשית מה, א.

³⁶ ישעיה ו, י.

³⁷ ראה זוהר פנחס קכב, ב: "פקודא דא היא מצות תשובה, ודא איהי בינה, ובעונותינו מדחרב בי מקדשא, לא אשתאר לנו אלא ודוי דברים לבד, ודא מלכות. ומאי בינה, בן י"ה, והאי בן, ו' איהו ודאי, וכל מאן דחזר בתיובתא, כאלו חזר את ה' לאת ו', דאיהו בן י"ה, ואשתלים ביה יהו"ה, ודא איהו תשובה, תשוב ה' ודאי לגבי ו'".

³⁸ המדרש בבראשית רבה פרשה פד פסקה ו, מונה כ"ד דברים משותפים ביניהם:

"אמר רבי שמואל בר נחמן, 'אלה תולדות יעקב יוסף', לא היה צריך קרא למימר כן אלא אלה תולדות יעקב ראובן, אלא מה תלמוד לומר יוסף, אלא שכל מה שאירע לזה אירע לזה: מה זה נולד מהול אף זה נולד מהול, מה זה אמו עקרה אף זה אמו עקרה, מה זה אמו ילדה שנים אף זה אמו ילדה שנים, מה זה בכור אף זה בכור, מה זה נתקשה אמו בלידה אף זה נתקשה אמו בשעת לידה, מה זה אחיו שונא אותו אף זה אחיו שונאים אותו, מה זה אחיו בקש להרגו אף זה בקשו אחיו להרגו, מה זה רועה אף זה רועה, זה נשטם וזה נשטם, זה נגנב שתי פעמים וזה נגנב שתי פעמים, זה נתברך בעושר וזה נתברך בעושר, זה יצא לחוצה לארץ וזה יצא לחוצה לארץ, זה נשא אשה מחוצה לארץ וזה נשא אשה מחוצה לארץ, זה הוליד בנים בחוצה לארץ וזה הוליד בנים בחוצה לארץ, זה ליווהו מלאכים וזה ליווהו מלאכים, זה נתגדל ע"י חלום וזה נתגדל ע"י חלום, זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו, זה ירד למצרים וזה ירד למצרים, זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב, זה משביע וזה משביע, זה מצוה וזה מצוה, זה מת במצרים וזה מת במצרים, זה נחנט וזה נחנט, זה העלו עצמותיו וזה העלו עצמותיו".

וראה עוד בפרשת וישב, ממדרשים נוספים. ויש להוסיף עוד, זה שלח מנחה, וזה שלח מנחה. זה קרא תלים בבית לבן, וזה קרא תלים במצרים. וכמו שכתב רבנו אפרים בפרשת ויגש, בפסוק: 'את כל כבודי במצרים', סופי תיבות תלים.

יהודה ויוסף – הפה והלב

יוסף דומה ללולב, לו-לב, בבחינת הלב, כמו שכתוב: ³⁹ 'בלבי צפנתי אמרתך', לולב בגימטריה חיי"ם, כמו הלב שממנו תוצאות חיים, ופרעה הרי קרא לו 'צפנת פענח', הוא דומה ללולב שיש לו לב אחד לאביו שבשמים, ועומד איתן כעמוד השדרה, ⁴⁰ זקוק להשלמה ליהודה שהוא בבחינת כח הפה, כמו שכתוב ב'פתח אליהו': ⁴¹ 'מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה', וזהו בחינת הדיבור, וכמו שרבי יהודה היה ראש המדברים בכל מקום. ⁴²

וזהו שאומר יהודה ליוסף: 'ידבר נא עבדך דבר באזני אדני', דיבור הפה מבקש מהלב שיקשיב לדברי האמונה שהפה מדבר, שלא יהיה בבחינת 'בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני', ⁴³ ועל ידי שיכנסו הדברים לאזנים, משם יעברו ללב, ואזי תתאחד אישיותו של האדם, ויהיה שלום בעצמיו, ⁴⁴ ויוכל לעשות שלום בינו לזולתו, ואזי 'אל יחר אפך בעבדך' - שיתבטל החרון אף, וכל הדינים בפרט ובכלל, ועץ יוסף ויהודה יהיו עץ אחד. כי כל הגאולה תלויה באחדות שבין שתי המחנות הללו, בין הצדיקים מעיקרם לבין הבעלי תשובה, בין הפה ללב, ואזי עושה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו.

יוסף היה סבור שכח המלוכה אצלו, שכן הוא הבכור של רחל עקרת הבית, עיקר הבית, אשר תקנה את תפלת מוסף לראש חודש, וכרמוז בראשי תיבות המלים 'ראשי חדשים לעמך נתת'.

עמד יוסף ותיקן גם הוא את תפלת המוסף לשבת, והאות מ' של מוסף מתחלף בא"ת ב"ש לאות י' של יוסף, ⁴⁵ ובכך נעשה בבחינת שמו מוסיף והולך כהנה וכהנה.

בא יהודה וחידיש לו ואמר: "בי אדני". שכידוע השם אדנות הוא מספירת המלכות, ⁴⁶ ולא יעדי עבד שולטן מדבית יהודה, ⁴⁷ ולכן 'ידבר נא עבדך דבר', בבחינת 'אדני-י שפתי תפתח', ⁴⁸ והדיבור

³⁹ תהלים קיט, יא.

⁴⁰ ראה בהרחבה דמיון יוסף ללולב במגלה עמוקות - פרשת וישב אופן י':

רמז להם יוסף סוד ארבע מינים שבלולב, שדרז"ל שכולם נקראים על שמו של הקב"ה, והם מורים על אבות העולם, ויוסף הוא הרביעי שמורה עליו ערב"ה. וכשאנו חושבין בפרט ד' מינים הרי ז', והם מורים על ז' רועים, ולפי זה אתרוג הוא דוד לקביל מלכות, לולב הוא יוסף צדיק כתמר יפוח, ב' ערבות הם נצח והוד משה ואהרן, עץ עבות הם אברהם יצחק יעקב, עץ עבות הכי הוי.

והנה על זה אמר 'והנה אנחנו מאלמים אלמים', מתרגמין מאסרין אסרין, כמו שכתוב: (תהלים קיח) 'אל ה' ויאר לנו אסרו חג' וכו', שדרשו רז"ל על לולב בעבותו, וז"ש אסרו ח"ג, נוטריקון חותם גדול של תורה, ב' של 'בראשית', ל' של 'ישראל', ו' של 'ויהי בנסוע', ל' של 'ויעל', למפרע הוא לולב, תתהפך כחומר חותם שבתוך השדה אשר ברכו ה', דייקא שם של הוי"ה, 'והנה קמה אלומתי', 'זאת קומתך דמתה לתמר', כי לולב הוא העיקר שנוטלין אותו ביד ימין, לפי שהוא גבוה מכולם, 'וגם נצבה' שמברכין עליו לבד, כמו שכתוב: 'ה' נצב עליו' דייקא, על הסולם שהוא דרגיה דיוסף.

'והנה תסובנה אלומותיכם', שנאגדין עמו שאר המינים, הדס מימין, ערבה משמאל, לולב באמצע, אבל 'ותשתחוונה לאלומתי' - לולב הוא עיקר, כמו שכתוב: 'אמרתי אעלה', 'אתרוג ערבה ל'ולב ה'דס, אבל בתמר הוא עיקר.

או אמר ב' לשונות בפרטים, יוסף הוא הלולב אמר 'קמה אלמתי', אבל בכללה רומז על ערבי נחל אמר 'נצבה', ובמלת 'אלמים', מרומז אל ה' ויאר לנו, שהוא אתרוג לולב שנידונין על המים.

⁴¹ תיקוני זוהר יז, א.

⁴² שבת לג, ב.

⁴³ ישעיה כט, יג.

⁴⁴ על פי תהלים לח, ד.

⁴⁵ שער הפסוקים פרשת יתרו.

⁴⁶ זוהר תרומה קעח, א. ויש לשים לב שבתוכה 'בי אדני ידבר נא' - ניתן למצוא שלוש פעמים את הצירוף אדני, קודם כל במילה אדני"י עצמה, אחר כך בראשי התיבות 'אדני ידבר נא', וכן בתוך המילים הללו 'ידבר נא'. ואפשר שיש כאן רמז שגישה לשון תפלה, ומתפללים ג' תפלות ביום, כשבפתיחת כל תפלה אומרים את הפסוק: 'אדני שפתי תפתח'. ראה 'שערי אורה' השער הראשון.

⁴⁷ אונקלוס על הפסוק 'לא יסור שבט מיהודה'. בראשית מט, י.

⁴⁸ תהלים נא, יז.

יבטל חרון אף, ושיכיר בכוחו, שלו נאה המלוכה, כנאמר: ⁴⁹ 'מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי', היכן מצאתיו – בסדום⁵⁰.

המשיח צריך לקבץ כל נדחי עמו ישראל, מהמקומות הכי אפלים ושפלים, ולשם כך זקוק הוא להגיע לסדום, שראשית צמיחתו מבנות לוט ההרות בחטא לאביהן המכוסה בלוט, כשטוב ורע משמשים אצלו בערבוביה, מהמקום הנמוך ביותר בעולם, הן רוחנית והן פיסית, ובכך לקבצם ולהעלותם למקום הגבוה ביותר, להר המוריה, לאבן השתיה שממנה הושתת העולם, ואז ארמון על מכוננו, 'יהיה הר בית ה' נכון'⁵¹ הבנין על היסוד כראוי.

נתאוה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים⁵², בתחתון שאין תחתון למטה ממנו⁵³, תכלית הבריאה היא המשכת אלוקות עד למקום הנמוך ביותר.

הצדיק יסוד עולם לא שייך כלל למקום שכזה, הוא אבן יסוד שממנו יתד ממנו פינה לבוא וללמוד ממעשיו, ואולם לאחר שעמד עמידה איתנה ונתנסה בירידה למצרים, מקום הטינופת והזימה, והוכיח את עצמו שם בגבורה עילאית, הנה כי כן ראוי הוא עתה לידבק בכוחו של יהודה, ולהשפיע עליו שפע קדושה, לתת לו כוח לצלול לעמקי תהומות, ולהעלות משם את ניצוצי הקודש שנפלו וירדו שם לגלות.

עתה יכול הוא בכח העמידה האיתנה לעלות מ'גולה' ל'גאולה' על ידי תוספת האות א', המסמלת און וגבורה, וגילוי האור האלוקי, וכמבואר בזוהר⁵⁴, שיוסף בבחינת האות א', ולכן הם אמרו 'בני איש אחד נחנו'⁵⁵ בחסרון א', וכשהוא נכלל עמהם אמרו 'אנחנו'.

וברגע שיהודה מכיר בחטאו ואינו מתכחש לטעויותיו ומודה בהן, הריהו זוכה להתקרב לצדיק יסוד עולם, ולינוק ממנו את השפע המאפשר לו להיות כלי קיבול גם לנידחים ביותר. הוא כבר מביין ש'מלך לשדה נעבד'⁵⁶. אותיות מלך – מצד אחד – כולם, ומצד שני – כלום. מחד הוא כולל הכל והכל בו, כמו סל וטנא המאגד בתוכו את הכל, אך אינו הפרי עצמו, אלא בסך הכל הכלי שאוחז את הכל שלא יתפור, אבל הוא לא התוכן שבכלי אלא הכלי עצמו.

כל כולו של מלך הוא לכל, הוא עבדם ומשרתם של הציבור, ולכן צריך לומר 'ידבר נא עבדך', כי כאמור 'מלך לשדה נעבד'. התיבה כל מייצגת אמנם את ספירת המלכות הכוללת הכל, ואולם כלכול הוא יוסף שכל העולם ניזון ממנו והכל מכירים בצורך לקבל מהכלכול⁵⁷.

ה'קדושת לוי' דורש את הפסוקים בתחילת הפרשה כמשל לקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל:

הנה אמרו חז"ל, 'צדיק מושל יראת אלהים'⁵⁸, מי מושל בי - צדיק, כשהקדוש ברוך הוא גזור גזרה צדיקים מבטלים⁵⁹, נתן ה' יתברך כח וגבורה לצדיקים, שיוכלו לבטל בתפילתם כל גזרות רעות, ונקראים כביכול – מושל בי צדיק. ומובא בזוהר הקדוש: ⁶⁰ 'כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו'⁶¹

⁴⁹ תהלים פט, כא.

⁵⁰ בראשית רבה מא, ד.

⁵¹ מיכה ד, א.

⁵² תנחומא נשא טז.

⁵³ תניא חלק א לו.

⁵⁴ מקץ ר, א.

⁵⁵ בראשית מב, יא.

⁵⁶ קהלת ה, ח.

⁵⁷ זוהר ויצא קנג, א. סתרי תורה פרשת וישב: ומנ"ל דיוסף אקרי 'כל'. דכתיב, 'וכלכל ודרדע', ושנינו: 'כלכלי' כדכתיב: 'עיני כל אליך ישרו'. ובתר משביר לעלמא תתאה, וכתוב: 'משם רועה אבן ישראל'.

⁵⁸ ש"ב כג, ג.

⁵⁹ מו"ק טז, א.

⁶⁰ ח"א רו, ב.

⁶¹ תהלים מח, ה.

- זה יהודה ויוסף, יוסף נקרא 'הקדוש ברוך הוא',⁶² שהוא כינוי לכח המשפיע, ויהודה - כח הקבלה, נקרא כנסת ישראל.

וזה פירוש הפסוק: 'ויגש אליו יהודה' – שהכנסת ישראל נגשים להקדוש ברוך הוא.

'ויאמר אליו בי אדני' – כביכול בי האדנות והממשלה, שמי מושל בי, צדיקים בתפילתם מבטלים כל גזרות קשות, וממשיכים לישראל שפע טוב וברכות.

'ידבר נא עבדך דבר באזני אדני, ואל יחר אפך בעבדך' – שהצדיקים בתפילתם להבורא ברוך הוא, מהפכים מידת הדין למידת הרחמים,⁶³ ושלא יהא חס ושלוש שום חרון אף. אפס מי הם הצדיקים שתפילתם עושה פרי? אותם הדבקים תמיד בשמו הגדול, והם בחינת אי"ן, ויראים ומזדעזעים תמיד מפחד ה' ומהדר גאונו, ויש להם כח לפעול בתפילתם ויראתם.

יוסף ובנימין

צריך עוד לבאר ענין ה'טרף טרף', ו'בנימין זאב יטרף', וכן סוד הגביע הנמצא באמתחת בנימין, ולבאר את כל הקרב על בנימין, שיש בו צד שוה לכל אחד מהם. יש בו גם בחינת היסוד⁶⁴, שהרי הוא מארבעה שלא חטאו כלל ומתו בעטיו של נחש⁶⁵, ולא היה לו חלק במכירה, ומצד שני יש בו גם ממידת המלכות, שהרי המלך הראשון בישראל היה שאול שבא ממנו, והמלחמה בעמלק היתה צריכה להתחיל ממנו.⁶⁶

מדוע נעלם בפרשה שם ה'

כתב ה'מגלה עמוקות':⁶⁷ בפרשיות מקץ ויגש אין שם הוי"ה, לפי שירדו לגלות, וכתוב:⁶⁸ 'לִכְן שָׁמְעוּ דְבַר ה' כָּל יְהוּדָה הַיְשָׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם, הַנְּנִי נִשְׁבַּעְתִּי בְשֵׁמי הַגָּדוֹל אָמַר ה' אִם יִהְיֶה עוֹד שְׁמִי נִקְרָא בְּפִי כָּל אִישׁ יְהוּדָה אָמַר חֵי אֲדֹנָי ה' (קרי: אלהים) בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם'. וכן כתוב:⁶⁹ 'ואנכי הסתר אסתיר פני', ובזמן הגאולה כתוב בהפך:⁷⁰ 'כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברוך ה'.'⁷¹

⁶² כידוע יש הרבה כינויים לה', כמו המקום, הרחמן, רבון העולמים וכו', ומבואר במגלה עמוקות שהכינוי 'הקב"ה' בלשון חז"ל הוא בגי' יב"ק, שהוא סוד יחוד ברכה קדושה, הקדוש – קדושה, ברוך – ברכה – הוא – יחוד.

⁶³ סוכה יד, א.

⁶⁴ זוהר ויצא קנג, א.

⁶⁵ שבת דף נה, ב: ארבעה מתו בעטיו של נחש, ואלו הן, בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. ועל דעות אחרות בזה ראה 'מעשיות התלמוד' שבת ח"ג עמוד 239.

⁶⁶ בנימין נקרא בזוהר צדיק דלתתא, שהוא יסוד דמלכות וזה הקשר האמיץ שהיה בין שבט בנימין עם מלכות יהודה, ומצד שני מהיותו יסוד קשור גם ליעקב ויוסף.

⁶⁷ תניינא, מקץ.

⁶⁸ ירמיה מד, כו.

⁶⁹ דברים לא, יח.

⁷⁰ ישעיה סא, ט.

⁷¹ וראה במגיד מקאזניץ בספרו 'עבודת ישראל' בפסוק (בראשית מט, יח): 'לישועתך קויתי ה'.'

אחר העיון בפרשת מקץ ופרשת ויגש, ופרשת ויחי עד הפסוק הזה, לא מציינו שם הוי"ה נכתב בס' בפירוש. ותמיהה נשגבה בעיני, מדוע נפלא הדבר הזה מכל ספרי המקובלים, שלא להביא איזה רמז שיש בזה. הגם שהיו סופרים ומונין כל אותיות התורה, עד שעל פרשה אחת, סדר תצוה, שלא נזכר בכל הפרשה שם משה רבינו עליו השלום אדון הנביאים, נזכר הפלא בספר הזוהר הקדוש ובספרים הקדושים, ואמרו שם, כי הצדיק בדיבורו עושה רושם, ומצינו בתורה דברי משה רבינו עליו השלום שגזר על עצמו (שמות לב, לב): 'ואם אין מחני נא מספרך וגו', ונתקיים קצתו על כל פנים להפקד שמו מפרשה אחת, עיין בדבריהם. ולדעתי יש גם כן איזה רמז לזה, מה שברוב השנים מהקביעות חל ז' באדר, שהוא יום הסתלקותו של אדון הנביאים, בשבוע שקורין סדר תצוה, ואגב ששייכים יחד – מזדמנים יחד.

מנין הפסוקים בפרשה

בפרשתנו 106 פסוקים, והסימן לכך, הרשום בסוף הפרשה בחומשים הוא יהללא"ל.

בדרך כלל חלק מימי חנוכה חלים בשבוע שקוראים בו פרשת ויגש, וכנראה בחרו שם יפה תואם להלל שאומרים בחנוכה.

דבר נוסף, 106 בגימטריה 'קו', הוא אחד מכינויי היסוד.⁷² הקו נועד כדי לחבר בין שתי נקודות, ליצור רצף והמשכיות, וכך בחינת היסוד מידתם של יוסף ובנימין, היא ההמשכה של חיים מדור לדור.

כמו בפרשיות הקודמות 'וישב ו'מקץ', רוב פסוקי הפרשה פותחין באות ו' מאותה סיבה, שהיה להם וי מכל המצב הקשה אליו נקלעו, וכמו שנרמז בפרט בתיבה הראשונה של הפרשה 'ויגש' – וי-גש, וי נגש וקרב אליהם.

פ"ט פסוקים מהפרשה פותחים באות ו', ויש בהם רמז לחנוכה, שעולים כמספר נח"ל עם הכולל, שהוא שם קדוש היוצא מהפסוק:⁷³ 'נפשנו חכתה לה', והוא ראשי תיבות להדליק נר חנוכה,⁷⁴ וטו"ב פסוקים פותחים באותיות אחרות, לרמז שסוף טוב הכל טוב, לבסוף מתברר שכל הגלות הזו והיסורים שעברו היו לכפרתם, ויוסף פעל רק לטובתם, והצירוף והזיכוך בירידה למצרים לטובתם כדי שיוכשרו לבסוף לקבל את התורה.

פסוקי הפרשה הפותחים באות ו' רומזים על ספירת יסוד שהיא הספירה הששית, ושבעה עשר הפסוקים הנוספים, כמנין טו"ב, מידתו של יוסף הצדיק הנקרא 'טוב' כמו שנאמר:⁷⁵ אמרו צדיק כי טוב'. ואלו הם:

אדני שאל, כי עבדך, כי איך, כי זה, מהרו ועלו, לכולם נתן, אנכי ארד, בניו ובני בניו, אלה בני לאה, אלה בני זלפה, בני רחל, אלה בני רחל, אלה בני בלהה, כל הנפש, ארץ מצרים, למה נמות, רק אדמת.

מפליא לראות בראשי תיבות הפסוקים הללו לפי הסדר, את המשפט הבא: 'אך ככם לאבא, אבא אך אל ר'. ונראה כאן רמז המצביע על העובדה שכמו שהם ירדו בראשונה למצרים, כך גם ירד אביהם אל גלות של רד"ו שנים. ויש כאן צמד מילים כמו: 'כי', ו'אלה', ובעיקר מסביב ללידת השבטים.

כמו כן יש טו"ב פסוקים עד שלא יכול יוסף להתאפק ומתגלה אליהם, (שכאמור, אחד הכינויים של היסוד הוא טו"ב, והגיעו להכרה שהוא מרכבה למידה זו), והראה להם שאם אין להם את היסוד, אין להם כלום.

בפרשה זו ניתן למנות שבע פעמים שבהם אומר יהודה ליוסף 'אדני', כי יהודה בבחינת המלכות

ונחזור לעניינינו להתמיה מה שנעלם חס ושלום מאבותינו רחבי לב הדבר הזה. כי בב' פרשיות מקץ ויגש ופרשת ויחי עד הפסוק הזה נפקד מקום שם הקודש הנכתב הוי"ה. ואפשר לתת טעם ואיזה רמז, כי בפרשת מקץ על ידי חלומות פרעה ופתרונו של שני הרעב נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. ובפרשת ויגש הוא תחילת הירידה שירד יעקב אבינו עליו השלום ובניו, כמו שכתוב (בראשית מו, ד): 'אנכי ארד עמך מצרימה', עיין בזוהר הקדוש. לכן נעלם שם הוי"ה, המורה על הרחמים וחסדים גדולים, עד הפסוק הזה 'לישועתך קויתי ה'', שמורה על הגאולה העתידה שניבא יעקב אבינו עליו השלום, כמו שפירשו המפרשים שם. לכן נתגלה שם הוי"ה המרחם עלינו, הפודנו והגואלנו במהרה אמן'.

⁷² זוהר חדש יתרו מאמר ואתה תחזה.

⁷³ תהלים לג, כ.

⁷⁴ שער הכוונות דרוש חנוכה.

⁷⁵ ישעיה ג, י.

שהיא הספירה השביעית, וכמו שאומר ליוסף: 'בי אדני'.

ההפטרה – יחוד ואחדות שני המשיחים

האחדות שהתגלתה בפרשה בין יהודה ליוסף באה לידי ביטוי בהפטרה בנבואת יחזקאל העוסקת בשלימות המלכות לעתיד, כאשר יבואו שני המשיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ההפטרה מונה י"ד פסוקים כמנין דו"ד, וכולם פותחים באות ו' חוץ מפסוק אחד הפותח באות ד'⁷⁶:

"וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר. וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתָב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבָרִיו וְלִקְחָה עֵץ אֶחָד וּכְתוּב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבָרִיו. וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאֶחָדִים בְּיָדְךָ. וְכִאֲשֶׁר יֵאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא תִגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לְךָ. דַּבֵּר אֲלֵהֶם פֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנֵּה אֲנִי לִקְחָה אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבָרִיו וְנִתְתִּי אֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וְעֲשִׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדֵי: וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם. וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם פֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנֵּה אֲנִי לִקְחָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכּוּ שָׁם וְקִבְצָתִי אֹתָם מִסְּבִיב וְהִבֵּאתִי אֹתָם אֶל אֲדָמְתָם. וְעֲשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלֵּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכָלֶם לְמֶלֶךְ וְלֹא (יהיה) יִהְיֶה עוֹד לְשָׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשָׁנֵי מַמְלָכוֹת עוֹד. וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטַהַרְתִּי אֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים. וְעַבְדֵי דָוִד מִלֶּךְ עָלֵיהֶם וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לְכָלֶם וּבְמִשְׁפָּטֵי יִלְכוּ וְחִקְתִּי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אֹתָם. וְיָשְׁבוּ עַל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדֵי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם וְדוֹד עַבְדֵי נְשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם. וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבִּיתִי אֹתָם וְנִתְתִּי אֶת מְקֻדְשֵׁי בְּתוּכָם לְעוֹלָם. וְהָיָה מִשְׁפָּנֵי עָלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם. וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְשֵׁי בְּתוּכָם לְעוֹלָם."

"וְאַתָּה בֶן אָדָם" קח לך עץ אחד, וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חברו - חבריו קרי, ונזכרת מילה זו ג' פעמים בפרק זה, ובכולם כתובה חסרה האות י', להורות על החיבור והדבקות כאיש אחד, ולכן נכתב בלשון יחיד. 'חברו' אותיות 'חבור'.

ויש להוסיף כי חברו עולה בגימטריה רי"ו, שהוא בגימטריה אריה הרומו ליהודה, ובגימטריה גבורה, הרומו לכוחו של יוסף הנמשל לשור, וממילא הם אחד ממש.

ו'חברו' (בלי י' במילוי יודי"ן והתיבה והכולל) עולה 1364 כמנין 'וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' הרומו לגאולה העתידה, שבה תתוסף האות ו' ל'ברוך שם', ויהיה כ"ה אותיות 'שמע ישראל', וכ"ה אותיות גם ב'ברוך שם', כנרמז בפסוק:⁷⁸ 'ויפן כ"ה וכ"ה' - יחודא עלאה ויחודא תתאה.⁷⁹

ההפטרה מדברת על איחוד הממלכות של יהודה וישראל לאחת, בזמן קיבוץ גלויות וימות המשיח, כשהיו תאמים תאמי צביה.⁸⁰

ואמנם בעוד שבפרשה יוסף במצב עליון, שיהודה פונה אליו בלשון 'אדוני' וידבר נא עבדך', בהפטרה מתהפכים היוצרות, ושם כולם נכנעים ליהודה המלך, לא רק בני בנימין ומבני לוי שנלוו אליו, אלא גם כל ישראל שהם עשרת השבטים, שהיו מונהגים בצורה עצמאית החל מירבעם שהיה

⁷⁶ יחזקאל לו טו-כח.

⁷⁷ בן אדם - שיחזקאל לגול קין, בנו של אדם הראשון ובגימטריה יוסף.

⁷⁸ שמות ב, יב.

⁷⁹ ראה זוהר שמות יב, ב ותיקוני זוהר סא, ב שדרש פסוק זה על כ"ה האותיות שבשמע ישראל בוקר וערב. וכיון שערב הוא בחינת ברוך שם וזהו עתה שיש בו כ"ד אותיות, ולעתיד שה' יהיה לנו לאור יומם, וכמו שרמזו על הפסוק 'וכדה על שכמה' וכדה על 'שם כבוד מלכותו'. וראה על כך בהרחבה במאמר 'שמע ישראל וברוך שם'.

⁸⁰ ראה בתרגום על שיר השירים ד, ה שדרש זאת על שני הגואלים, ושם נכתב 'תאומי' מלא, ובהמשך ז, ד, שם מופיע 'תאמי' חסר, שרומז לשני המשיחין ו'צביה' מלשון חשק ורצון שמשותקים שיגיעו, וכנראה שהכתוב רומז לשני מצבים שבו יהיו, ולכן פסוק אחד מלא ואחד חסר. ועיין עוד ב'שם ונשמה' עמוד קצח.

מבני אפרים בן יוסף.

לא רק העץ שעליו כתב יחזקאל ארבע מילים: 'ליהודה ולבני ישראל חבריו', שהיו בפירוד כפי שמשמל המספר ארבע, התפרטות ופירוד, הם יהיו לאחד, אלא גם יהיה נס, ועץ זה יתאחד ויתאחה עם העץ השני בו יכתוב שבע מילים: 'ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו', הרי שגם חלק זה של העץ, יהיה נכנע ובטל למידה השביעית מידת המלכות.

כל זה יקרה לימות המשיח, וכך יש לנו כאן קישור בין ימי החנוכה המסתיימים בדרך כלל בשבוע פרשה זו, לימות המשיח, ששניהם קשורים לעולם השמונה, ואכן הרוקח מציין בהפטרה זו שיש מילים שחוזרים על עצמם שמונה פעמים.

וכאמור, חלוקת העצים מעניינת, שבעץ אחד הצטווה לכתוב עליו ארבע מילים: "ליהודה ולבני ישראל חברו", ולכתוב את תיבת 'חבריו' בלי י', כאלו הם אחד, ובעץ השני עליו לכתוב שבע מילים: "ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חברו". ושוב לכתוב את תיבת 'חבריו' בלשון יחיד 'חברו', ולאחר שכל קבוצה מאוחדת בתוך עצמה, בא הידוק נוסף של חיבור בתוך חיבור, בכך שהם יהיו לעץ אחד ממש, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי בתיבת יהיו שהכתיב בה 'יהיה', וזה גם רומז שמצב זה יקרה בתקופה ששם הוי"ה ברוך הוא יתעלה להקרא 'יהיה' שתתעלה האות ו' להיות אות י', בסוד הפסוק:⁸¹ 'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד'.⁸²

המלבי"ם מבאר את מה שיקרה באחרית הימים, כפי המשל שבהפטרה, בשלושה שלבים. בתחילה יהיה איחוד פנימי בינינו, שני השבטים ומחצה, בני יהודה ובנימין וחלק מלוי, ונעמוד תחת הנהגתו של משיח בן יוסף, שהוא מלך מעשרת השבטים. וזהו האיחוד שבעץ הראשון.

בשלב השני הוא ילחם מלחמות ויקבץ את נדחי ישראל, את עשרת השבטים האבודים שעד היום הם בגדר תעלומה היכן הם, וזהו איחוד העץ השני.

והשלב השלישי הוא שכל ישראל יעברו תחת חסותו של משיח בן דוד, וזהו כבמשל איחוד העצים לעץ אחד. והוא יקרא מלך מצד שנבחר למלוכה, ורועה מצד ההנהגה, כרועה עדרו ירעה, ואחר כך יקרא בשם נשיא, כמו שבסוף ספר יחזקאל⁸³ קורא למשיח בשם נשיא, בהיותו נשיא אלהים, 'יורום ונשא וגבה מאד'.⁸⁴

הרוקח מבאר שיש כאן חיבור בין משיח בן יוסף, למשיח בן דוד שיתחברו יחדיו. כה דבריו:

ז' פעמים כתוב 'עץ' כאן, ופעם אחת 'עצים' לשון רבים, הרי חי"ת. וח' פעמים 'אחד', כנגד מלכי יהודה: דוד, שלמה, אסא, יהושפט, עוזיהו, יותם, חזקיהו, יאשיהו, הרי ח', וכנגדן ח' 'עץ' וח' 'אחד', ואם תמנה 'עצים' לשון רבים, הרי ט', וכן 'אחדים' לשון רבים – הרי ט', אז תמנה כמו כן את יהודיע הכהן, שנקבר בקבורת מלכים.⁸⁵

⁸¹ זכריה יד, ט.

⁸² רבינו האריז"ל שער מאמרי רז"ל בביאור מדרש רבה פרשה מג, בהקדמות לביאור מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו. וכן הביא דבריו בן יהודיע במקומות רבים, ביניהם סוכה נא, ב ובבא בתרא עה, א, ועבודה זרה יט, א. וכתב ה'קהלת יעקב' - ערך יפה: 'רומזו כשיתעלה המלכות אל הכתר וחכמה, ואז לא יהיה רגליה יורדות מות', ויהיה זעיר ונוקבא תדיר כמו אבא ואמא, ואז יהיה השם הוי"ה - יהיה, כמו שכתב הרב במוסף ראש השנה (בסידור), ביום ההוא יהיה הוי"ה, ואז יחוד יהי"ה אדנ"י גימטריא יפ"ה, וזה סוד (שיר השירים ו, ד): 'יפה את רעיתי כתרצה', רצה לומר אז יהיה היחוד שלך יפה 'כתרצה' כשתתעלה אל הרצון, ועל כן כתרצה אותיות כתר צ"ה, גימטריא יפה, כתרצה גימטריא שתייה, וזה סוד שתייה לרוממה הוי"ה ואז יהיה בחנת שתייה בגימטריא והבן, וזה סוד (בבא בתרא קמא, א) בת תחילה סימן יפה לבנים – כאשר הבת שהיא המלכות, תעלה בתחילה שהיא הראשית והאין, סוד הכתר, אז יהיה הסימן יפה לבנים, שאז יהיה היחוד יהי"ה אדנ"י, גימטריא יפה'.

⁸³ מד, ג.

⁸⁴ ישעיה נב, יג.

⁸⁵ השמונה פעמים שהוא מונה תיבת 'אחד', הם אלו שמדברים על איחוד השבטים. אמנם בהמשך מופיע עוד פעמים תיבת 'אחד', אך זה רק מציין מספר שיהיה מלך אחד ורועה אחד.

יולבני ישראל חביריו, חברו כתוב, ג' תיבות חברו כאן חסר ג' יודיין, שהן עולין ל', רמז לל' מלכים רשעים שבמלכי ישראל ויהודה, שכולם יתחברו לעתיד כשיבוא הקץ. לע"ץ בגימטריה ק"ץ, ולכן סמך 'ולא יהיה עוד לשני גוים ולא יחצו'. וג' פעמים בפסוק 'עוד', כנגד ג' פעמים שנחלקו כבר, דוד ואיש בשת, רחבעם וירבעם, תבני בן גינת ועמרי.

ונתתי את מקדשי, וכתוב 'והיה משכני עליהם', משכן אקרי מקדש, ומקדש אקרי משכן.⁸⁶

דבר אחר, המשכן והמקדש כולם יוחזרו לישראל. מקדשי, משכני, מקדשי - ג' בפרשה, כנגד ג' בתי מקדשות. משכן גימטריה ת"י כנגד בית ראשון, משכני גימטריה ת"כ כנגד בית שני. בית ראשון עמד ת"י שנה, ואלמלא לא הקדים ב' שנים למנין:⁸⁷ 'ונושנת"ם' והיה עומד ת"י"ב שנה, לא היתה עוד תקומה לשונאי ישראל, ולא היה להם עוד שום בית המקדש, ובעד שעמד רק ת"י שנה, ונחסר ב' שנה, לכן יעמדו להם עוד ב' בתים, בית שני ובית שעתיד להבנות במהרה בימינו. ולפי הפשט משכני זה שכינתו של הקב"ה, וזהו 'והיה משכני עליהם'.

אלו דבריו המתוקים של הרוקח, והי רצון שנזכה לראות בקרוב בהתגשמות נבואת יחזקאל שבהפטרה בקרוב.

להבנת פרשת יוסף ואחיו בעומק, מומלץ וכדאי לקרוא את המאמר 'ויבך יוסף' - לרבי אריה לייב פרידמן זצ"ל,⁸⁸ שבו עשרה פרקים:

⁸⁶ שבועות טז, ב.

⁸⁷ דברים ד, כה. וראה גיטין פח, א.

⁸⁸ את הגאון הצדיק הרב אריה לייב פרידמן זצ"ל זכיתי להכיר כשכן בקרית צאנו בירושלים. אני זוכר אותו יושב בביתו בבלוק א' בקומת קרקע, והוא מסר לאאמו"ר הגאון רבי עזרא בצרי שליט"א תשובות מכתב יד של רבי יוסף ראזין' הגאון הרוגוצ'ובי, שנדפסו בחוברת המאסף מספר 5.

לימים סיפר לי חבר הכולל, רבי שלום ביבאס שליט"א, שהכירו ואמרו עליו שהיה ידוע כאחד מל"ו צדיקים. חיפשתי הסבר מניח את הדעת לגבי כל הסיפור המופלא של מכירת יוסף, כיצד ניתן להבינו לאשורו, ואיך יתכן שעם כל הרמזים העבים שנתנו לאחים, לא הגיעו למסקנה הפשוטה המתבקשת שזהו יוסף.

רק כשקראתי את ספרו 'ויבך יוסף', ספר קטן הכמות ורב האיכות, נתיישבה דעתי והתרגשתי מעומק המחשבה והניתוח המעניין של מה שקרה באמת, ולאור הפרשנות שבו, הבנתי כיצד עלינו להסתכל על דמויות הוד כאלו ברגישות ובלמידה מתוך מעשיהם מה נדרש מאתנו באמת.

עם השנים ככל שאדם מתבגר הוא מבין שאין כל יחס בינינו לבין אישי המקרא הרחוקים מאתנו כמרחק שנות אור, אולם התורה מלשון הוראה, ונכתבה עבורנו כדי שנשכיל על דבר ונבין מה נדרש מאתנו במיצוי המידות והכוחות, כדי להגיע לתכלית, וליעד עבורו באנו לעולם. יש אין ספור דרגות שעלינו לעלות בסולם העולה בית אל, והפרשות הללו מעניקות לנו תובנות עצומות לכל אחד כפי דרגתו ויכולתו, ולשם כך עלינו להעמיק בפרשות וללמוד מה אנחנו יכולים לקחת לעצמנו מכל הסיפורים האלו, כי ישנה סכנה עצומה כאשר אדם לומד את סיפורי התורה, ואינו יודע להעריך נכונה מי הם העומדים לפניו, וחושב כי מחשבותיו מחשבותיהם, ואזי הכל מסולף, ויכול אף להוביל את האדם למסקנות מוטעות ואף הפוכות.

חייבים ללמוד את המקרא בצמוד למדרשי חז"ל ולהעמיק בהם, כדי להבין לפחות על קצה המזלג מה באמת התרחש שם, בלי זה עלולים לקחת מעין מים חיים, ולהטיל בו רפש וטיט, ולשקוע בביצת המושגים הקטנים שלנו, מבלי כל יכולת להעפיל לפסגת רום מעשיהם הגדולים.

הרב פרידמן נולד סביבות שנת תרס"ג בעיר רציצא, לרבי מרדכי זאב פרידמן, שנהרג על קידוש ה'. בילדותו עזב את בית הוריו ונסע ללמוד בישיבת "בית יוסף" נובהרדוק במזריץ' של הרב יצחק אורלנסקי. בישיבה היה מתמיד בלימודו והיה מאריך בעבודת התפילה, ובכלל היה מאוד מקפיד בכבוד בית הכנסת, שלא לדבר סתם דיבורים בבית כנסת. בבחרותו היה עורך את השבועון "הד המוסר". כשנפגש לראשונה עם ה"חפץ חיים" החזיק בידו במשך כל הזמן שאמר דבר תורה, ואחר כך אמר עליו החפץ חיים: "הוא משלנו". כשהתייסדה ישיבת נובהרדוק בבני ברק בראשות רבי יעקב ישראל קנייבסקי, עבר ללמוד בה.

לאחר נשואיו החל לפעול בהקמת רשת 'בתי מוסר' בבני ברק, תל אביב, פתח תקווה וירושלים. הוא קיבץ סביבו חבורה של עשרות בחורים ואברכים שעסקו בעבודת ה' ותיקון המידות. רבים מהם נעשו אחר כך תלמידי חכמים גדולים ועובדי ה' שהעבירו את דרכי המוסר לתלמידיהם.

הרב פרידמן היה אהוד על גדולי ישראל שהיו מכנים אותו "רבי לייב הצדיק" ועמד בקשרי מכתבים עם רבים מהם. ידידות מיוחדת הייתה אליו מרבי אליהו לופיאן, והרב יחזקאל לווינשטיין אף תמך בו באופן אישי. ביום כ"ז בניסן תשט"ז, הציע הרב לווינשטיין במכתב לרב פרידמן להצטרף ל"חבורה של גדולים אשר חפצים בלימוד המוסר". בהתכתבויות עם החזון איש ניתן לראות את החיבה שהיה לחזון איש אל הרב פרידמן, זאת למרות חילוקי הדעות שביניהם.

- א. מכירת יוסף.
- ב. שלא יהיו מתגאים
- ג. דיעה אחת להחזירו - בקשו להרגו
- ד. הצנע לכת
- ה. אנת דידי
- ו. שלא לבייש
- ז. ויריצוהו
- ח. הלב שלא חמד
- ט. בלעדי – אנכי
- י. רעה טמונה בלבו

נביא כאן רק מתחילת הפרק הראשון 'מכירת יוסף', ואת השורות האחרונות מסוף המאמר.

מנהלי הישיבות, כשהגיעו לדבר בפרשיות אלו, היו מקדימים תמיד, אין אנו מדברים מהם, משבטי יה, אנו מדברים מעצמנו ולעצמנו בהשתמש במאמרי חז"ל המלמדים לנו ארחות חיים, אף אם אנו מזכירים שמות, אין הכוונה להם אלא לנו.

כשאנו ניגשים לדבר במכירת יוסף רעדה תאחזנו, חז"ל מגדירים את יעקב ובניו נביאים גדולים במדרש עשרה הרוגי מלכות:⁸⁹ כשגזר הקדוש ברוך הוא על עשרה מחכמי ישראל שיהרגו. השיב רבי ישמעאל ואמר, ולא מצא הקדוש ברוך הוא עשרה שיפרע מהם דינו של יוסף אלא ממנו? אמר לו מטטרו"ן אי רבי ישמעאל, חייך לא מצא הקדוש ברוך הוא עשרה ששקולים כבני יעקב כי אם אתם...

וכיון ששמע את דברי מטטרו"ן ירד לארץ ומצא את חביריו בתענית ובתפלה, אמרו לו מה בידך, אמר להם, לכו ורחצו והטהרו, ולבשו תכריכין שלכם, שגזרה זו מלפני הקדוש ברוך הוא. אמר רבי ישמעאל, כשבאתי והעדתי עדות זו מלפני כסא הכבוד, שמחו כל חבירי וישבו לפני רבי נחוניא בן הקנה ועשו משתה ושמחה, וישב רבי ישמעאל ורבן שמעון בן גמליאל בן זוגו, והיו שמחין ומתאבלין, מתאבלין משמאל שנקנסה עליהם מיתה משונה, ושמחין ומרקדין מימין על שהבטיחם הקדוש ברוך הוא שהם שקולים כבני יעקב. ושמחה שהיו שקולים כבני יעקב היתה יותר גדולה מהאבל, כמו שהימין יותר חשובה מהשמאל. בסיום המאמר הוא כותב:

'ויבך יוסף בדברם אליו' – יוסף ראה את עומק הטעות התהומית שיש בנפשו של האדם, נצבט לבו מרוב רחמנות על אחיו, איך לא הצליחו לראות נכוחה וכל ימיהם חיו בטעות, והטעות הזו גרמה והביאה לעונש עשרה הרוגי מלכות, ואחרי כל מה שראו ושמעו, (היה עליהם לראות נכוחה בטהרת לבו של יוסף האוהבם בלב ונפש, ואמנם עדיין חששו פן ישטמם ונשארו בדיעה הקדומה שהיתה להם עליו), הם בשלהם - רעה טמונה בלבו של יוסף' – ויבך יוסף.

בחייו הרבה להתכתב עם הרבי. באגרת מיום ט"ז באלול תש"י, כותב לו הרבי באריכות בנושא צורת כתיבת האות צדי"ק על פי האריז"ל, ואיך שזה נכון בנגלה ובקבלה. הרבי מפקפק האם אכן דעתו של הגר"א היא כפי שמצטטים אותו, בפרט שזה היפך כתבים מפורשים מהאריז"ל. במוצאי צום גדליה שנת תשנ"ג, לפני פטירתו, ביקש מנכדיו שישירו את ניגון שאמיל של הרבי, וביאר את המשמעות הפנימית של הניגון שמורה על ירידת הנשמה לגוף בתקווה שירידה זו תעלה אותה למדרגה גבוהה יותר, בסיום תפקידה בעולם הזה.

הוא נפטר ביום ז' בתשרי שנת תשנ"ג, בהיותו כבן תשעים שנה, ומנוחתו כבוד ב'הר הזיתים' בירושלים. חיבוריו: צדקת הצדיק. ויבך יוסף. שאול בחיר ה'.

⁸⁹ אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עשרה הרוגי מלכות עמוד 445.

שרח בת אשר

על דמותה המיוחדת של שרח בת אשר, ראה מה שכתבנו ב'שם ונשמה' עמוד רסה. ושם בעמוד ננט בהרחבה על כל חשבון השבעים נפש שירדו למצרים, מי נכלל בהם, ועל השכינה שירדה ועלתה לבסוף עמהם.

ישנה דמות מקראית שיש בה מאיחוד יוסף ויהודה, שכן היה מזרע יהודה, ויחד עם זאת היה בו ניצוץ יוסף, ולכן נביא כאן מאמר חדש עליו.

דניאל

דניאל איש חמודות, דמות המייצגת מה שנותר ממלכות ישראל לאחר החורבן. דרכו הראה הקדוש ברוך הוא את גילוי אהבתו כלפי העם הנבחר, שבכל צרתם לו צר, למרות שפל מדרגתם ומצבם הירוד בעת שאחר החורבן.

אמרו חז"ל,⁹⁰ לא ירד דניאל לגוב האריות אלא כדי שיעשה לו הקדוש ברוך הוא נסים וגבורות בשביל לקדש שמו בעולם.

עוצמתה ועזותה של מלכות בבל שקמה כנגד ה' וכנגד משיחו, וניסתה להלחם בכל עוז במלכות ה' בירושלים. לפני שהגיע זמנה של ירושלים ליפול בידה שלחו קרדומות וכלי משחית לפגוע בירושלים ונבלעו כולם באחד משעריה.

רק כשהקיץ הקץ ומלאה וגדשה הסאה, ניתן המקדש בידם, אבל כקמח טחון, שכבר נסתלקה השכינה ממנו.

כשראו שלא הצליחו לפגוע במלכות ה' ניסו לפגוע במשיחו בדניאל וטכסו עצה וחרשו מזימות להפיל את דניאל המייצג בקומה ובגאון את עם ה'.⁹¹

דניאל נבחר להיות הדמות המייצגת את כללות ישראל ודרכו התקדש שם שמים ברבים שה' לא עזב את יריאו ועיין השגחתו עליהם להצילם מכל צרה וצוקה גם בהיותם בארץ אויביהם.

הוא היה מבני בניו של דוד המלך עליו השלום,⁹² כאמור במדרש,⁹³ 'פדה בשלום נפשי מקרב לי' – אמר דוד, רואה אני דניאל שעומד משבטי, היאך נשלך לגוב האריות ואין נוגעין בו, התחיל אומר 'פדה בשלום נפשי' – שלא יקרבו אליו האריות.

מלחמת האריות

הקדוש ברוך הוא נמשל לאריה מלך החיות, ומסר את ישראל לאומה המשולה לאריה כבחלום נבוכנצר. כח האריה מסמל את מידת הגבורה במלוא עוזה, וכן הזהב אליו נמשלו בבל, מסמל את הגבורה.

כנגד גבורה שהתגברו האויבים על ישראל היה צורך להוכיח לעולם מיהו בעל הגבורות האמיתית.

⁹⁰ ספרי שו. וראה כהקדמה והשלמה למאמר זה את המאמר 'נבכדנצר – הננס מבבל' ב'שם ונשמה' עמוד תיא.

⁹¹ כאומרם ז"ל בשבועות לה, ב: כל מלכיא האמור בדניאל חול, חוץ מהפסוק: 'אנת מלכא מלא מלכיא' (דניאל ב, לז), שהוא קודש.

⁹² כאן משמע שהיה רק משבטו, משבט יהודה ככתוב בדניאל שהיו מבני יהודה שלקח המלך. וכן בסנהדרין צג, ב. אולם בזוהר נשא קמו, א מפורש שהיה מבני בניו.

⁹³ תהלים נה יט.

דניאל נתן עיצה לנבוכדנצר לכפר על פשעו בחרבן הבית שיתן צדקה, ולכך נענש שהיה צריך להכנס לגוב האריות, כי התקרב לצד הגבורה והמשיך על עצמו דינים, וכפי ששמו מורה דני – אל, דין אל.

הוא זכה לראות את דרגת 'עתיק',⁹⁴ (פירש המלבי"ם, שזוהי הדרגה שמעל זמן ומקום בו נעתק הקדוש ברוך הוא כביכול ממצב של למעלה מהזמן למצב שבו מתחיל הזמן), וביאר רבינו האריז"ל,⁹⁵ שהכוונה לעתיק של עולם העשיה, ולכן שמו בגימטריה א"ל אדנ"י שהוא מאיר בעולם העשיה.

ולכן כשהורידוהו לגוב האריות באה מארץ ישראל אבן לבבל שהושמה על פי הבור, כדי שלא יוכלו לזרוק עליו אבנים להרגו, ועליה בא מלאך בדמות אריה על האבן שהפיל יראה על האריות מלטורפו, האריה הזה היה לא פחות ולא יותר מהרגל הרביעית שבמרכבה.⁹⁶

וכפי שביאר רס"ג,⁹⁷ שדניאל אמר למלך שהאל שלח מלאך וסגר פי האריות, והאריה מכסא הכבוד היה שואג לאריות ומתריע: השמרו שלא תזיקו לאריה בן גור אריה!

תחילת שמו של דניאל כמו שמו של דן, עליו נאמר:⁹⁸ 'דן גור אריה יזנק מן הבשן'. ומוצאו משבט יהודה הנמשל לאריה. וכך בא אריה הוא מלכו של עולם והציל האריה מידי האריה על ידי אריה.

כשבא המלך וזעק בקול עצוב דניאל! הוא לא ענה לו בתחילה, כי קרא קריאת שמע, ואחר כך השיבו.

ומתואר במדרש, שלאחר שהעלוהו קטרגו השרים ואמרו שכנראה האריות אינם רעבים דיים, ואז ציוה המלך להשליכם.

ה' שלח 'מלאכה' לפניו שסגר פי האריות, וזאת בזכות ששמר פיו מלהתגאל בפת בג המלך, שהעלה על שלחנו ב"ג - בשר גבינה, ו'מלאכה' אותיות מאכלה. ובגימטריה שמו דניאל עם הכולל.

וזהו שאומר הזוהר,⁹⁹ ששמר על צלמו ולא יכלו האריות לפגוע בו. ונרמז במילים 'שלח מלאכה וסגר' – ראשי תיבות אותיות שמו, ששמו הטוב, דמותו וצלמו ששמר, שמר עליו מכל רע.

יש כמה מעשיות על צדיקים קדושי עליון שניצלו מאריות ואף רכבו עליהם, וזאת בזכות ששמרו על קדושתם על חותם אות ברית קודש.

כשנתבונן במעשה דניאל נראה כי לא הוא הושלך לגוב האריות, אלא הוא השליך את עצמו לשם. כלומר, בזה שנתן עצה לנבוכדנצר לפרוק חטאיו בצדקה הכניס את ראשו ללוע הארי. דבר שני מוזכר בחז"ל,¹⁰⁰ כי משה אמר 'האל הגדול הגבור והנורא', בא דניאל ואמר איה גבורותיו? נוכרים משתעבדים בבניו, ולא אמר הגיבור, וזוהי מעין התעסקות עם מידת הגבורה.

וקיבל שיעור ולקח מלמעלה היכן גבורותיו, היה צורך להוריד מכסא הכבוד את מידת הגבורה של האריה שיצילו מקטרוג האריות.

היו שם מאה עשרים ושנים שרים, והם ונשותיהם ובניהם היו (אולי הכוונה לפחות כמפרשים ואולי בדוקא) 366, וכמה אריות היו? אומר המדרש, כפול ארבע. אלף ארבע מאות ששים וארבע.

⁹⁴ דניאל ז, כב: 'עד די אַתָּה עֲתִיק יוֹמֵיָא וְדִינָא יְהִיב לְקַדִּישֵׁי עֲלִיוֹנִין וְזִמְנָא מְטָה וּמְלִכּוּתָא הִסְסֵנוּ קַדִּישֵׁין'.

⁹⁵ ספר הליקוטים שמואל.

⁹⁶ ראה הערות למדרש תהלים סד.

⁹⁷ רס"ג ו, כג.

⁹⁸ דברים לג, כב.

⁹⁹ משפטים קכה, ב.

¹⁰⁰ יומא סט.

ארבע אריות כל אחד קרע כל אחד מהם לארבעה גזרים, הרי אלף ארבע מאות ששים וארבעה גזרים. ובודאי יש איזה סוד במספר זה כי מה הצורך לציין זאת. (מיתק הגבורות טו"ב פעמים שם אלהיים בגימטריה אל"ף תס"ב, ועם השם עצמו והכולל, הרי אל"ף תס"ד, שנחלקו למספר הזה).

המספר שס"ו מזכיר את כמות החבטות שספג אחשוורוש בלילה ההוא, ככתוב במדרש אבא גוריון פרשה ו: 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך' - באותה שעה ירד גבריאל אצל אחשוורוש והיה מנדד שנתו מעיניו וחובטו בקרקע שס"ו פעמים ואמר לו כפוי טובה שלם טובה לבעליו.

והוא בגימטריה ש"ם הוי"ה. וכן בגימטריה חשבו"ן שערך עמו חשבון על התנהגותו למרדכי.

השם דניאל מוזכר בכל המקרא (כולל אישים אחרים שנקראו בשם זה וכולל אותיות השימוש) פ"א פעמים. (וקורקונדנציה אבן שושן נשמט אחד).

ואפשר לבאר, משום שהיה לו ניצוץ של יוסף הצדיק, ורמז בכתוב 'אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך', הודי"ע בגימטריה דניאל, ונבוכדנצר גלגול פרעה, ולכן אמר שבעתיד אחרי הודיע חלום זה עוד יבוא חלום אחר שתפתור לי.¹⁰¹

ומובן שמופיע פ"א פעמים שהרי יוסף בבחינת האות פ' של הגאולה שאמר 'פקד יפקוד', והוא נקרא גם 'בן פורת יוסף' פורת - אותיות פותר, שכל מי שבבחינת היסוד הוא פותר הבעיות.

ודניאל עצמו (ללא אישים אחרים שנקראו בשם זה) נזכר בכל המקרא ע"ח פעמים כמנין חל"ם. שלוש פעמים ביחזקאל בכתוב דנאל, וע"ה פעמים בספר דניאל. ומספר זה כולל שלוש הויות. 26 כפול 3.

פעמיים הוא נקרא בתואר 'איש חמדות' ופעם אחת נאמר לו 'חמדות אתה'. נמצא שהמלאך קוראו שלש פעמים 'חמדות', שהיה חביב לפני הקדוש ברוך הוא, לפני המלאכים, ולפני הבריות.¹⁰² ומצינו שקרא על עצמו לזהירותו באכילה שלא הכניס לפיו לחם חמדות, ומכאן שזכה לתואר איש חמדות על ידי שצם ולא אכל לחם מאפה תנור טרי וטעים.¹⁰³

והנה לח"ם גם כן עולה כמנין שלוש הויות, כמנין הפעמים שמוזכר דניאל במקרא.

ובסך הכל בס"ח פסוקים נזכר שמו (שכן לפעמים מופי פעמיים או שלוש בפסוק אחד), וכרמז בפסוק 'הנה חכם אתה מדניאל', שנזכר חכ"ם פעמים בכל המקרא. וכן בפסוק אחרי הודיע וכו' אמר לו אין נבון וחכ"ם כמוך, שכאמור חוזר על דניאל שהיה בו ניצוץ מנשמת יוסף הצדיק.

ראשי תיבות דניאל פעם אחת בלבד בכל המקרא

השם דניאל בראשי תיבות מופיע פעם אחת בלבד במקרא:

"כִּי לְמַעַן דָּוֹד נָתַן י' אֱלֹהָיו לֹא נִיר בִּירוּשָׁלַם לְהָקִים אֶת בְּנוֹ אֶחָיו וּלְהַעֲמִיד אֶת יְרוּשָׁלַם."¹⁰⁴

¹⁰¹ רבי יעיש קוריני בספרו מחמדי שמים פרשת מקץ שמצא בכתב יד. מובא באוצר הגלגולים.

¹⁰² תנחומא וירא סימן ה:

הצדיקים הן חביבין לפני הקב"ה, והן חביבין לפני המלאכים, ולפני הבריות, מנין שכן אתה מוצא כשהיה המלאך בא אצל דניאל היה קורא אותו איש חמדות שלש פעמים (דניאל י) 'ויאמר אלי דניאל איש חמדות הבן בדברים אשר אנכי דובר אליך ועמוד על עמורך כי עתה שלחתי אליך ובדברו עמי את הדבר הזה עמדתי מרעיד', וכתוב (שם) 'ויאמר אל תירא איש חמדות שלום לך חזק וחזק', וכתוב (שם ט) 'ואני באתי להגיד כי חמדות אתה ובין דבר והבן במראה', ולמה איש חמדות, אשרי אותו האיש שכך שמע שבשר המלאך ואמר לו איש חמדות שאתה נחמד לפני הקב"ה ונשתבח בעליונים ואתה חמוד על דורך.

¹⁰³ פירש רש"י לחם חמדות - "פת נקייה כמו שתרגם אונקלוס את בגדי עשו החמדות (בראשית כד) דכיתא. לבוש בדים - בגד בוץ".

¹⁰⁴ מלכים א פרק טו, ד-ה. אפשר גם למצוא אותיות שמו מהמילה הקודמת בפסוק, למען.

אין פסוק הולם יותר לציון הקשר בין דוד לדניאל. הפסוק כאן צועק את הקשר בינו לבין דוד, שהוא בא לעולם למען החזרת כבוד ה' שהיה בירושלים ונרמס בידי מחריב הבית, והחזרת כבוד ה' בעולם לאחר חילול ה' הנורא שהיה בחורבן הבית, והכבוד הנרמס של דוד זקנו שמשאת נפשו היתה ניר בירושלים, למטרה כדי להקים את בנו אחריו, ולהעמיד את ירושלים, שיכירו וידעו כל יושבי תבל כי לה' המלוכה וממשיך להשגיח על ישראל כבבת עינו ולא יעזוב את חסידיו שומרי בריתו ועדותיו.

המזמור בספר תהילים פרק סד, נדרש כולו במדרש שוחר טוב כנבואה של דוד, המבקש רחמים על בן בנו דניאל, שינצל ממבקשי רעתו ויזכה לקדש שם שמים ברבים, ולחזור ולגלות את כבוד ה' בעולם. וכך נאמר שם:

(א) לְמַנְצַח מְזֻמֹּר לְדָוִד.

(ב) שָׁמַע אֱלֹהִים קוֹלִי בְּשִׁיחִי, מִפֶּחַד אוֹיֵב תִּצַּר חַיִּי. - הוא מדבר על העלילה והתיק שתפרו לדניאל שעבר על פקודת המלך בעקבות שיחו ותפלתו למלכו של עולם במקום לדריוש.

(ג) תִּסְתִּירֵנִי מִסּוּד מְרַעִים, מִרְגִּישַׁת פְּעָלֵי אֲנָן. - בחצר המלוכה רגשו השרים על המלך למצוא לדניאל עלילות מות.

(ד) אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כְחָרֵב לְשׁוֹנֵם דְּרָכָו חָצֵם דְּבָר מֶר. - הלשינו למלך שדניאל בז לפקודתו, וספרו עליו לשון הרע, הפוגע כחיצים מורעלים, שהוא מתפלל לכיון ירושלים שלוש פעמים ביום, וראוי להשליכו לגוב האריות שיירא ממלכות בבל שנמשלה לאריה, ולא תהא יראתו יראת שמים.

(ה) לִירַת בְּמִסְתָּרִים תָּם פְּתָאם יִרְהוּ וְלֹא יִירָאוּ. - יורוהו לפגוע בתם המתהלך בתומו ושלם עם מלכו מבלי שום יראה ממי שצריך בעצם לירא. מה' הנמשל לאריה שהבריות צריכים להיות יראים ממנו.

(ו) יִחְזְקוּ לְמוֹ דְבָר רַע יִסְפְּרוּ לְטֻמוֹן מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה לְמוֹ. - המלך לא הבין מה יש להם כל כך נגדו, והם טמנו מוקשים ברעיונם לחייב את כל העם שלא יתפללו לאף כח בעולם מלבד למלכם, וכאלו כל מטרתם לבסס את מלכותו ודאגה לשלום המלכות, שהכל ייראו מלפניו דוקא. יראה אותיות אריה. 'מי יראה למו' - סופי תיבות יה"ו, שחרית כנגד - י', מנחה - כנגד ה', וערבית - כנגד ו. ואסרו להתפלל לה' בקר צהרים וערב.

(ז) יִחְפְּשׂוּ עוֹלַת תִּמְנוּ חֶפֶשׁ מְחַפֵּשׁ וְקָרַב אִישׁ וְלֵב עֲמָק. - עולות - העלילות נגדו תמו והיה צורך לחפש חיפוש אחר חיפוש ולפשפש בקרביו של איש חמודות ומושלם כמוהו, אהוב למעלה ונחמד למטה, למצוא איזו עולה במעמקי לבו שאינו נאמן למלך כראוי.

(ח) וַיִּרֶם אֱלֹהִים חֵץ פְּתָאוֹם הָיוּ מִפּוֹתָם. - ולפתע נהפך הגלגל וה' ירה חיציו במ פתאום להומם ולאבדם, וטמנו פח לעצמם באאמרם אולי האריות לא רעבים דיים. 'היו' מכותם' התפילות שרצו לבטל מדניאל יה"ו נהפכו להי"ו מכותם.

(ט) וַיִּכְשִׁילוּהוּ עֲלִימוֹ לְשׁוֹנֵם יִתְנַדְּדוּ כָּל רְאֵה בָם. - אבל המלך לא ניסה להתנכל לדניאל בדרך אחרת או להביא עוד אריות אלא הציע לנסות בהם אם האריות רעבים, וכך שמח המלך להפטר מהם ולהשאיר את אהובו ואיש סודו אצלו. בם - רמז לקריאת שמע שיש בפרשה ראשונה בה ב"ם אותיות, ונאמר בה 'ודברת בם', שהוא היה קורא קריאת שמע ולכן לא ענה מייד למלך ולכן נדו וספו ותמו מן בלהות כל רואה בם, כל מי שרצה לפגוע בקבלת עול מלכות שמים. וכשנמנה את המילים (82) והאותיות (332) בפרק ביחד, נגיע למנין 'ואהבת'. (414).

(י) וַיִּירָאוּ כָּל אֲדָם וַיִּגִּידוּ פֶּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשָׂהוּ הַשְּׁפִילוֹ. חזרה יראת שמים לכל אדם, וכולם ספרו בעולם מה פעל אל, וממעשה זה השכילו כי ה' מלך.

(יא) ישמח צדיק בזה וְחָסָה בוּ וַיִּתְהַלֵּל כָּל יְשָׁרֵי לֵב. – מפרש רש"י ישמח צדיק-דניאל. לכאורה הוא מיותר שהרי כל הפרק נסוב עליו כפי שפירש בתחילת המזמור? לכשנדקדק נמצא כי דניאל במילוי עולה כמנין צדיק במילוי. (צדי"ק 744 עם הכולל – דניא"ל 745).

גם כל העולם שמח לראות שה' מציל את החוסים בו, ושר שירי הלל הלל לבורא עולם שידעו והבינו מי בעל הבירה ומי מנהל את העולם.

אחודה נא

למי הובטח שלא יחזור לעולם בגלגול, והיה בו ניצוץ של יוסף הצדיק?

דניאל איש חמורות.¹⁰⁵

שמות ספרים מהפרשה:

- בית יוסף – למרן רבי יוסף קארו.
- עוד יוסף חי - לרשכבה"ג הגאון רבינו יוסף חיים, וכן לרבי יוסף זרקא ועוד.
- מחלב האר"ץ – מנהגי ארם צובה לרב אברהם עדס שליט"א.
<לי>חלב הארץ – סדרת ספרי הלכה לרה"ג ישראל אברג'ל שליט"א.- ארץ גושן – לרה"ג נחום שמואל גורטלר שליט"א, אב"ד רחובות.
- בית יעקב – לרבי יעקב לוברבוים על מסכת כתובות, וכן ספר חסידות לרבי יעקב איז'ביצא, סידור לרבי יעקב עמדין, היעב"ץ ועוד.
- בר ולחם – על התקופות והמולדות לרבי אפרים בן עבדאלה יוסף. ירושלים תרס"א.
- יוסף לחק – לחיד"א, ההשלמה לחק לישראל.

¹⁰⁵ ראה זוהר נח סג, א שביאר כן מה שנאמר לו 'ואתה לך לקץ ותנח'. וכתב רבי יעיש קוריני בספרו 'מחמדי שמים' פרשת מקץ שבדניאל היה ניצוץ יוסף, ופרעה חזר בנבוכנצר ואמר ליוסף 'אחרי הודיע (גימטריה דניאל) אלקים אותך את כל זאת', לרמז שעתה פתר חלום זה ולעתיד יפתור לו עוד חלומות. וידוע המעשה עם רבי שמעון לביא שפעם אחת בא למקומו מתחזה, ואמר שידע להגיד לכל אחד גלגול מי הוא, וכששאלו על עצמו אמר לו גלגול דניאל, ואז הוציאו בבושת פנים משם שהרי ה' בישר לדניאל שלא יתגלגל. ('מקור ברוך' לרבי ברוך פיתוסי, פרשת שמיני).

מקאם השבת

בשבת זו מנגנים במקאם ביאת לכבוד איחוד ואחדות בית יעקב.
אפשר לשיר שירים בהם מוזכרים השבטים, כמו: 'שבטי יה שבט יה אמרו נא הללויה'. (ב'שיר
ושבחה השלם' עמוד 446).
מכיון שבשבוע הבא יחול צום עשרה בטבת, אפשר לנגן במוסף במקאם חג'אז ולשלב מנגינות
משירים בהם כמיהה לבית המקדש, ולהחזרת העטרה לציון וירושלים. כדוגמת השירים: אל
מול חומתי, אחכה לו, האמונה, אנא אל חי ועוד.

יהי רצון שיהיו הדברים לעילוי נשמת בן דודי היקר והאהוב
הגאון רבי בנימין זאב בצרי בן אהובה זצ"ל,
ראש ישיבת בית יוסף ומקים עולה של תורה בבאר שבע וארץ הנגב
שבשבוע הבא פקידת שנתו
ביום ששי י"ג שבט תשע"ד
נפשו בטוב תלין וזרעו ירש ארץ